Breve

om

Agerdyrkningens Mulighed

i

Island,

fra

Hans Finnsen.

Det første af 23 October 1769.

til

A. Thorarensen.

Oversat af Islandsk.

Kiøbenhavn
trykt hos Paul Hermann Höecke 1772.

PLIN. Libr. 9. Epiſt. 37.

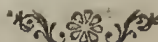
Alioqvi nullum juſtius genus reditus, qvam qvod terra, cœlum, annus, refert. Ad hoc magnam fidem, acres oculos, numeroſas manus poſcit: Experiendum tamen, & qvaſi in veteri morbo qvælibet mutationis auxilia tentanda ſunt.

Høystærede Ven!

Skiønt jeg er aldeles ikke mægtig at igiendrive de Modsigelser, som mange giøre imod Agerdyrkningens Mulighed her i Island, eller give nogen Oplysning i det, som behøver at iagttages ved sammes Begyndelse, saa vil jeg dog vise min Redebonhed i at optegne adskilligt derhenhørende, som jeg haaber, af Dem bliver vel anseet og forbedret, at det af Dem igiennemseet, forøget og rettet, kunde siden give Anledning til at giøre nogle Forsøg med Agerdyrkningen, naar man i Forveyen indsaae dens Mulighed.

Jeg vil ikke paa dette Sted holde Jordbruget en Lovtale, det roser sig selv, og vore Kiøbmænds-Regninger bevise hvor nyttigt det er. Det er, med et Ord saa at sige, Grunden

til ald timelig Lykke, og ingen Indretning, være sig af hvad Navn den være vil, kan uden det have Sted (a); men Kornavlingen er Agerdyrkningens beste og nyttigste Deel. Om Agerdyrkningen heder det iblant andet i den Memorial, som Parlamentet i Rouen gav ind for Kongen af Frankerig Ao. 1660: (b) at den er en skabende Kraft, som giver alle deres Liv og Ophold; en Kraft, som beroer ikke paa andre end sig selv, men paa hvilken alt beroer; Et Middel til at udstaae Krig med; Seierens Siel; Handelens Drift, Grund til Vindskibelighed, og den første Aarsag til Formuens Formerelse. De Franske kan og sige, hvad Agerdyrkningen duer til; thi ofte have de nødst til at forsømme de fordeelagtigste Foretagender, endog medens de have gaaet best for sig, naar Mangel paa Brød har paa engang adspredet alting hos dem.

Jeg veed, at ingen nægter Agerdyrkningen sin Nytte; men hvad gavner os, vil kanskee nogen sige, Guldet i Peru, saa kostbart det end er, medens vi intet have selv? Hertil sva-

(a) Hamburgisches Magazin.
(b) L'ami des hommes.

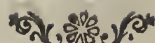
svares : at, naar vi vide af en Ting at sige, som baade er god, og ret umistelig, da er det vor Pligt at udforske, om samme muelig kan haves for os.

Sysselmanden, John Snorresen, er den største Ære værdig for det han haver lært os (a), at Skylden var hos os allene, hvis vi ikke toge imod Agerdyrkningens Fordeele. Men hvor tydelig han end har beviist dette, da høres dog endnu en og anden Modsigelse, skient af ringe Betydenhed de fleste, imod Agerdyrkningens Mulighed her i Island; som for Ex. disse følgende :

1) **Agerdyrkningen er ikke saa fordeelagtig, som mange andre Ting, der kunde indføres i Landet.** Jeg tilstaaer, at Fabriqver, hvor de florere med god Handel, forskaffe langt flere reede Penge; men derfor er ikke afgiort, at de ere et Land tienligere (b). Jeg kan føre mange Beviser herpaa; men jeg lader mig nøye med allene at røre ved dette : at Fabriqver umuelig kan have Sted uden Agerdyrkning; at de føre med sig store Ud-

(a) Tractat. de Agricult. Islandorum.

(b) Physicalisch-Oeconomischer Patriot.

gifter, som fleste gaae ud af Landet. Agerdyrkningen er Grundvolden, deraf skal de Materialier tages, som ved Fabriqver bør giøres kostbarere.

Fabriqver og Agerdyrkning komme mig ligedan for som Agerdyrkning og Plov-Oxen. Oxen arbeyder og forskaffer Giødning, tvende Ting, som Agerdyrkningen ikke maae undvære; selv er han ikke saa mange Tilfælde underkastet, som Agerdyrkningen, men koster dog ikke saa mange Penge som den; han er det, som først skal tænkes paa, og ikke maae sættes. En stor Statsmand skal bekræfte dette med mig, nemlig Cato; han siger (a): Non maria plus conferunt mercatori, non in rubrum littus Indicumve merces petitæ, qvam sedulus ruris lar. Confr. Proverb. 14, 4.

2) Agerdyrkningen slaaer ofte feyl: Ikke ret ofte, og dog oftere i de varme, end de kolde Lande. Hr. Mirabeau (b) siger, at i Frankerige mister Bonden ofte ½ eller ¼ af sine Indkomster; og Wargentin (c) siger, at Korn-

(a) de re rust.
(b) L'ami des hommes.
(c) Svenska Wetenskaps Acad. Handlingar.

Kornavlingen faaer langt oftere Skade ved for stærk Varme og Hagel i de varme Lande, end af Frost i de kolde; ja i Dannemark selv, regner man, at Misvæxt paa Korn indfalder hvert femte Aar (a). Desuagtet mærker man ikke, at disse Nationer forsømme Agerdyrkningen. Lad os give Agt paa os selv i andre Poster, som ere ligedanne. Hvor ofte fiske vi ikke lidet, og alligevel udreede vi aarlig Baader til Fiskeavlingen? Hvor ofte have vi ikke Misvæxt paa Græsset, og dog giøde vi altid vore Hiemmarke? Agerdyrkeren faaer altid i Haabet (b).

3) **Det er ikke efter Islændernes Natur og Levemaade, at beflitte sig paa Agerdyrkning.** Det kan nok være; men det, som ikke er, kunde blive. Her er nok sagt, om Agerdyrkningen var nyttig og muelig. Det første nægter ingen; det sidste burdte, hvis det ikke er sandt, at igiendrives med fuldkomne Beviser. Men jeg tilstaaer gierne, at Agerdyrkningen aldrig bliver eller

(a) Dannemarks og Norges Oeconomiske Magazin.
(b) Jac. 5, 7.

bør blive Islændernes Hoved-Idræt (a); den var ligevel god, ja, umistelig til at forskaffe mangen een Livs-Ophold, til at forbedre Engene, forøge Creaturernes Tal, som alle Tider, tilligemed Fiskeriet, bliver Hovedposten. Ellers er der vel endnu ikke Tid til at tage Folk vare, for at legge for stor Flid paa Agerdyrkningen?

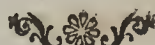
4) Vi forstaae det ikke, og disse Nyeheder ere ikke for os, Bønderne. Jeg besvarer det sidste først, at det er gandske imod Erfarenheden; thi neppe meener jeg, og hvad siger jeg, ikke jeg allene, men endogsaa alle de, som kiende Island, og have skrevet om det, at Almuen er i noget Land vittigere end her (b), hvorpaa man har utallige Exempler. Dette er os til Ære: lad os derfor ikke klynke for stærk, os selv til Vanære. Det er sandt, at vi endnu ingen Indsigt have i Agerdyrkningen, de fleste have aldrig seet en Plov eller Kornax: men er Agerdyrkningen god og nyttig, da lader os ikke spare nogen Umage eller Bekostning paa at faae Kundskab om det,

(a) Erichsen om Islands Opkomst.
(b) Undalini Descriptio Norveg. Olai Magni Hist. Septentr.

den, og af Kundskaben Nytten. Jeg siger end meer: at i det Land, hvor der er et frit og oplyst Folk, og hvor enhver har sin Eyendom for sig, burde det være letteſt at indføre nye Næringsveye.

5) Endskiønt her blev paa et eller andet Sted besaaet en liden Plæt, da var det intet værdt; men store Agre har Folk hverken Leylighed, Plads eller Kræfter til at dyrke. Herpaa kan svares: Før kan man føre sig en Ting til Nytte, end den er udsøgt eller gandske fuldkommen. Hvor Græs voxer, der kan saaes, og ikke behøves der stor Plads eller Bekostning til at dyrke et Stykke Land paa ¼ Tønde Meel, som jeg vil giette mig til at kunde være i det høyeste 12 Alen i Fiirkant (a). Efter den nye Agerdyrknings-Maade, som Engelland har opfundet, og Frankerig forbedret, blev det 8½ Alen i Fiirkant (b); og monne ikke mangen en ville paatage sig den Umage, at opspade dobbelt saa stor Plads, naar Leyligheden om For- eller Efter-Aaret best tillod det. Romerne

(a) Allgemeine Landwissenschaft in England.
(b) Du Hamel Traité de l'Agric.

vilde, at hver Familie, hvor stor den ogsaa var, skulde nøyes med et Stykke Land af omtrent 45 Favnes Strækning i Fiirkant (a), som baade skulde tiene for Ager, Hiemmark, Eng og Græsning; og det nøyedes de med i en lang Tid, saa længe de passede paa og dyrkede denne lille Plæt; men da de siden fik større Land under Hænder, maatte de beklage, at det var Landets Fordervelse (b).

6) **Vi have ikke større Hiemmark eller Eng, end der just behøves til vore nødvendigste Creatures Underhold.** Dersom dette er sandt, da er det først og fornemmelig af Mangel paa Dyrkning; og endskiønt det bliver dyrket efter den nu almindelige Maade, da er det liden Forbedring imod den, som ved Agerdyrkning og Pløyning allene skee kan. Jo mindre Hiemmark en har, jo bedre burde han bruge den sig til Nytte. Agerdyrkningen giver baade Korn for Mennesket og Straae for Creaturene: Creaturene give

(a) Livii Hist. Rom. Journ. étranger.

(b) Latifundia perdidere Italiam. Varro de Re Rustica;

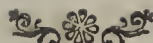
- - - Laudato ingentia rura
Exiguum colito. -- Virg.

give af sig Føde for Mennesket, og Giødsel for Jorden: og Jorden bær da tredobbelt Frugt igien, om den saa blev bestemt til en Græsmark, saa selv Hiemmarken og Enge kan paa ingen sikkrere Maade forbedres, end med Ploven, som her blev for vidtløftig at udføre. De som tykkes, at de ikke kan undvære noget af deres Hiemmarke til Kornavling, de maae trøste sig derved, at, hvor der voxer noget Græs, der kan anlegges en Ager, enten det er Hiemme- eller Uder-Marker; og i det beste Stykke af Tuuene, kunde maaskee Grunden erfares at være for feed til Agerdyrkningens Anleggelse.

7) Jeg har allerede i No. 1. viist, at Agerdyrkningen er fordeelagtigere for et Land end Fabriqver, i Fald en af Deelene skulde mangle; men nogle have fattet den Meening, eftersom der siges i Mercure Danois for Juillet 1754. at **her til Lands kunde Kornavlingen ikke lønne Bekostningen, endskiønt den lykkedes.** Jeg begriber ikke, hvad Forskiel der kan være imellem os og andre Nationer i denne Post, eftersom Agerdyrkningen i den heele Verden kan bestride saa meget:

Verk-

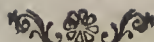

Verkstøyene giøre det ikke; thi behændige Bønder forarbeyde mange Ting, som synes at udkræve større Kunst: Tieneste folkes Løn og Kost heller ikke; thi dette haves tree Gange lettere her end andre Stæder, hvor der er nogen Handel: Svære Afgifter ikke heller; thi vi betale, som ofteſt, ikke meer end 4 Rdlrs. Afgivt for saa stor en Landstrækning, som kunde lignes ved et Grevskab hos andre Nationer: Høy Priis paa Creature ikke heller; thi her saaes de for langt lettere Priis, end i noget Kornland, og ere ikke saa kostbare at underholde: Høy Priis paa den Jordens Afgrøde, som vi kom til at miste ved Agerdyrkningens Indførsel, gier det heller ikke; thi den er ingen. Det var ellers let at regne det ene imod det andet, Høeavling og Agerdyrkning paa lige stort Stykke Land, som snart vilde giøre Udfaldet tydeligt og øyensynligt. Og vist nok haver det ikke giort lidet Indtryk paa Gunnar af Hlydarenda, at see Kornet moedent paa Ageren, siden han da vendte tilbage og vilde ikke reyse længere, endskiønt han vidste, at det kom til at koste ham Livet.

8) Derved er saa meget Arbeyde; Ja, noget, dog ikke nær saa meget som ved mange andre Ting, som man mindre trænger til. Der er intet, som intet koster. Og hvad er en Uges Arbeyde at regne for en, som ikke seer sig andre Udveye til at leve, og have god Udkomue for sig selv, Kone og Børn? Og det er tillige vist, at ald Kornavling hos fremmede Nationer udkræver ikke nær saa stærk Arbeyde, som det Islandske Meel i Skaftefells-Syssel; men Vanen giør det der og paa andre Stæder til intet, som dem synes utaalelig, der ikke ere vante dertil.

9) Høeavlingen staaer i Veyen, som dog ikke maae forsømmes. Der er vel ingen, som vil raade til at forsømme gandske Høeavlingen; men det kan ligevel derpaa svares: at ligesom Agerdyrkningen er meere fordeelagtig, saa lønner den ogsaa bædre Umagen end Høeavlingen; og mon da ikke det Meere burde foretrækkes det Mindre? Et lidet Forsøg i Agerdyrkning er ikke at regne for nogen Hinder i Høeavling, besynderlig efterdi Høsten ikke falder ind før end først i August;

ikke

ikke at tale om det Foder for Creaturene, som Agerdyrkningen giver af sig: saa at det kan næsten være det samme i Henseende til Foderet for Creaturene, om hvilket her var dog heele Tvistigheden.

10) Der ere blevne giorte Forsøg nok med den Agerdyrkning. De vare her for 15 Aar siden, som havde Indsigt deri; men alligevel sees nu ingen Frugt deraf. Sandt nok, at det er lige nær siden som før, men baade Snorresen (a) og Balle (b), men allerbest Professor Erichsen (c), have udtrykkelig viist alle, hvor lidt disse Forsøg kunde antages for Beviser; og dog maaskee Omgangsmaaden dermed er endnu ikke uden tildeels bleven bekiendt. Den Mængde Giødsel, som da blev brugt paa feed Jord, og den alt for sieldne Pløyning med brede Fuurer, havde sine naturlige Virkninger, og man fik meere Afgrøde, end ventes kunde: Straae nok, men ingen Kierne.

Ager-

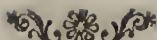
(a) Tractat. de Agric. Island.

(b) Oeconomiske Tanker om Island til høyere Eftertanke.

(c) Om Islands Opkomst.

Agerdyrkningens Modsigere i Island have ingen større Anstøds-Steen fundet, end Luftens og Jordens Ubeqvemhed. Det kan paa mange Maader besvares. Syssel̄mand Snorresen (a) har gaaet den korteste Vey; og de af ham anførte Beviser kan ingen modsige, at Agerdyrkningen er muelig her i Island, eftersom den haver virkelig været her i Brug. Og vist nok har det ikke blevet ved blotte Forsøg, som nogle have tænkt, eller som Hr. Arngrim paa Mel siger at haver været i sin Tid; thi oftere end eengang tales i Historierne om de Agre som aldrig vare ufrugtbare, og tillige siges der at de endog have været til, som solgte Korn: Stùrl. libr. 5 Cap. 47. Men det er ikke Nyt, at Agerdyrkningen holdes der for umuelig, hvor den endnu ikke er bragt i Stand, hvorpaa ligesaa mange Beviser haves, som der ere Lande til, om hvilkes Ungdoms-Aar, om jeg saa maatte sige, nogle Historier ere skrevne. Thi den Tid var, at Agerdyrkningen blev anseet for en umuelig Ting i Græcien, Italien, Frankerig og Tydskland. Det er bekiendt at for 150 Aar siden førdte de Hollandske

(a) Tractat. de Agric. Island.

ske Kaal og Næper (Roer) til Engeland, og hvad siger jeg, længe siden i Mands Minde til Dannemark, og for 30 Aar siden til Norge (a). Jeg har selv seet at Skippere fra de smaae Øer i Dannemark have i Kiøbenhavn kiøbt mange Vognlæs Kaal og fløttet hiem. Det som her er bleven sagt om Madurterne, giælder ligesaa om Agerdyrkningen, og viser at man ofte ikke veed hvad Landets Constitution taaler, og maae give enhver det stiltiende Raad: Forsøg og Prøv. Men mig synes som jeg hører mange Modsigelser om dette Lands og Veyrligets Beskaffenhed, hvilke alle giøre det besværligere her i Landet end paa andre Stæder, og haardere end Agerdyrkningen kunde taale; Jeg vil kortelig betragte hver Post for sig.

11) Vi boe saa langt op imod Nord-Polen, at det ikke kan have Sted hos os, som glæder og ernærer dem, som boe nær under Ecliptica. Vist nok: men ikke viser det Agerdyrkningens Umuelighed.

(a) Schiönning Tanker om Agerdyrkn. i Norge. Kopenhagener Magazin. Lütkens Tanker til høyere Eftertanke.

hed. Vi boe ikke længere hen imod Norden end vore Forfædre (a), som for 500 Aar siden havde Korn-Avling; ikke længere imod Norden end den udødelige Gisle Magnusson paa Hlydarenda, som for lidet meer end Mands Alder siden, eller neppe det, høstede aarlig en Tende modent Korn (b); ikke længere imod Norden end den Ære- og Roesværdige Apotheker Biörn Johnsen, som for saa Uger siden har høstet modent Byg og Havre; og tilsidst ikke engang saa langt til Nord, som mange andre, der dyrke Jorden og saae got Korn. Men sandt at sige; det kommer hverken meest an paa Norden eller Sønden, i Henseende til Agerdyrkningen. Paa Qvito, som ligger ret under Ecliptica (c), ere neppe 2000 Favne til et Iisbierg og den stærke Kulde fra de forbrændte Landsbyer; Paa Moxa, som ligger ved Siden af den forrige (d), og er et slet Land,

(a) Snorronii Tract. de Agric. Island.
(b) Mercure Danois. Thorlacii Diss. de Islandia.
(c) Voyage à l'Amerique par Mr. de la Condamine.
(d) Relation de la Mission en Moxe.

Land, er enten utaalelig Varme eller Kulde, som foraarsages af de Jisbierge, som der ere ikke langt fra: Og den bekiendte Drake maatte rømme ud af Neualbion formedelst Kulde, endskiønt dette Land ligger under den 42 Grad. (a) Dette er om et Lands sydlige Beliggenhed at sige (i Henseende til Agerdyrkningen), men den nordlige Beliggenhed er ikke aldeles ubeqvem for Agerdyrkningen. Jeg vil nu ikke tale om Jordarter, som ofte ere de beste, hvor Sneen ligger som længst (b); men ogsaa siger Doct. Derham (c), at i Engeland, da stærk Kulde faldt ind, havde den giort større Skade Sønden paa Landet end Norden paa. Ja, paa Tromsøen blev først Aar 1730 begyndt at saae Byg, som lykkedes vel (d), og dog er det Herred under den 70 Grad; ligesaa langt til Nord blev, noget for Laugmand Bechers Tid, begyndt med at saae Korn i den Svenske Finmark (e), som lykkedes ogsaa vel; og i Lap-

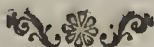
(a) Almindelige Reysebeskrivelse.
(b) Debes Færöa referata.
(c) Allgemeine Landwissenschaft in England.
(d) Ströms Søndmørs Beskrivelse.
(e) Erichsens Islands Opkomst.

Lapland, under den 68 og 69 Grad, er god Kornavling (a); hvilke Lande ligge alle høyere imod Nord end Hornstrander, eller den nordeste Pynt af Island.

12) Jisbiergene foraarsage Kulde, hvor de ere i Nærheden. Sandt nok, eftersom jeg nyelig erindrede, men ikke til Skade, hvilket alle høye Fielde i Verden vise; thi de ere alle Jisbierge, endog i de varmeste Lande. Men at de giere ikke Agerdyrkningen umuelig, endog noget langt hen under Nord-Polen, det vil jeg vise med et Exempel, som skal være Nordfiord i Norge, som ligger ved Siden af Sydpynten paa Island, for aaben Hav, men inderst i Fiorden er idelig Jis, der er dog Kornavlingen det, som Jndbyggerne mest og best ernære sig med; ja, der voxe Humle, Næper, Kirsebær, Blommer, Pærer, Æbler, saa at adskillige Bønder der have aarlig kundet sælge af sin Have for 30, 50, 100 Rdlr. (b)

B 2 13)

(a) P. Juul gode Bonde.
(b) P. Juul gode Bonde. Søndmørs Beskrivelse.

13) Dette erindrer mig om Hav-Kulde, den kolde Taage og kolde Veyr, som gierne følge med Driviis, og jeg nægter ikke, at jeg har været meest bange for dette, til jeg læste hos Hr. Ström, at det Slags Veyrlig haver i de næstforegaaende 30 Aar været almindelig i Søndmør; og tilskriver han det Driviisen (a). Han siger: at omendskiønt det forknytter baade Græs og Korn saaledes, at det efter ald Anseende ville forvisne, da har han dog ofte erfaret, hvor hastig og ret forunderlig Fremvext det har faaet, saasnart det fik 8 Dages Varme og got Veyr, og aldrig, siger han, har dette kolde og taagede Veyr foraarsaget noget almindeligt Uaar.

Det er alle bekient, at ligesaa snart Driviisen er bleven landsast hos os, bliver det varmt og mildt i Veyret, saa at Folk, som boe op til Fields, og aldrig seer Seen, erfarer af Veyret, hvorvidt det er med Driviisen. Samme Hr. Ström siger fremdeles, at engang var den kolde Taage saa stærk, at Kornet stod umodent her indtil langt ud paa Efterhøsten, saa det enten maatte blive liggendes under Sneen, eller

(a) Søndmørs Beskrivelse.

eller høstes grønt: men Udfaldet viste, at det, som ey var blevet beskadiget af Frost, førend det blev bedækket med Snee, befandtes ved Jule-Tider, da Sneen igien optøede, ret deyligt guult og moedent. Alle vide, at Vester-Deelen af Norge ligger aaben for Stormvinde og Hav-Kulde, og ligevel solgte to Herreder sammestedes allene 30000 Tønder Korn, for 50 Aar siden (a).

14) **Kulde og Frost ere store Hindringer for Kornavlingen**: Men ikke saa store, som mangen en tænker. Baade siger Wargentin dette om Sverrig (b), og Heide om Norge (c), at de varme Lande have ligesaa store og mange Hindringer for sin Kornavling, som Kulden er hos disse; og dog har Syysselmand Snorresen givet os Exempel paa Sommerkulden i Sverrig (d), hvis Lige vi sielden have. Jeg vil nu ikke tale om, hvor let det er at forhindre Kulden med at brænde Feye-Skarn og fordærvet Høe, naar det seer ud til Frost, og

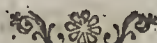
 see

(a) P. Juul gode Bonde.
(b) Rön uti Landthushålningen.
(c) Dannemarks og Norges oeconomiske Magazin.
(d) Tractat. de Agricult. Islandor.

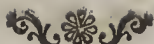
see til, at Røgen skal drives over Kornet; thi de Svenske (a) have giort Forsøg dermed, og befundet, at neppe gives der saa stærk Frost, at det kan skade med Røg, og at Røgen endogsaa gier meer til Sagen end Ovn-Varme i at forhindre Iislag. Det er og alle vel bekiendt, at det er ellers her en Sædvane, om Foraaret at brænde Høe-Levninger, Feye-Skarn og udueligt Høe, som er blevet tilbage i Høelæden. At saae dybt, er ligeledes et Middel imod Frost (b). Men jeg siger endnu meere: Den sædvanlige Kulde her i Landet kan ikke forhindre Agerdyrkningen; thi de Lande ere til, hvor Iisen aldrig tøer op den heele Sommer, og ligevel er der Kornavling. I Grønland har Sæd voxet, det viser for de ældgamle Tider det Kongelige Speyl; og paa nye er det blevet bekræftet af Hr. Egede (c); og dog regner han, at Sommeren begynder der først i Junii Maaned, og endes midt i September Maaned, ja at Søen endog begynder der at bedækkes med

(a) Linnæi Skånska Resan. Svenska Vetensk. Acad. Handl.
(b) Allgemeine Landwissenschaft in England.
(c) Mercure Danois.

med Iis midt i August. Nattekulden er ikke mindre i Sverrig (a) end hos os. Og eftersom Korn kan voxe og blive modent i Norge i 6 à 7 Uger, efter Hr. Schiönnings Sigende (b); saa vil jeg bede enhver Fornuftig og Erfaren at betænke, om ikke her til Lands er sædvanlig got og mildt Veyr i dobbelt saa lang Tid? Og i Sandhed var Kulden ikke derudi Aarsag, at de Forsøg mislingede, som bleve giorte hos os til Agerdyrkningen for 15 Aar siden; thi Straaet var altid stort og høyt, i Stæden for at det skulde været blevet lavt og smalt, i Fald Kulden havde forknyttet det i Væxten. Dette bekræftes end videre deraf, at i denne Sommer, som efter de flestes Skiønnende var en af de koldeste, har dog Apothekeren Biörn Johnsen høstet moedent Korn; og fordi vore gamle Annaler sammenligne ofte Uaar, i Henseende til Græs og Korn; naar det heder: fordervedes meget Agre og Hee (c). Jeg haver nok sagt, til Beviis, at Kornavlingen er ey, i Henseende til Kulden,

(a) Svenska Vetenskaps Acad. Handl.
(b) Om Agerdyrkningen i Norge.
(c) Skálhollts Annáll.

saa vanskelig, som mange meene; men jeg kan dog ikke entholde mig fra at fortælle følgende Exempel derpaa, som findes i Svenska Vetenskabs Academiets Handlingar 1750 som lyder saaledes: Natten før den 12 Junii kom saa stærk Frost, at Vandet allevegne var bedækket med Iis. Rugen stod i fuld Blomster, blev bleg og tør, men hvor Jorden var maver, skadede den; thi der var den endnu ikke begyndt at blomstre. Ligevel skiød Roden af det visnede nye Skud, som voxede vel, og førte meget god Frugt; men stærk Frost faldt igien ind efter Sædvane den 21de August, og ligevel blev dette to Gange forfrosne Korn kort siden indhøstet med tredobbelt Fordeel. Dette er mærkværdig, at Frost giør Rug ingen Skade, førend det begynder at blomstre, aldrig i Vind, og neppe, uden just i Dagbrækningen. De Vædsker ere de skadeligste, som opkomme af Moradser, og standse paa Ageren i Frost og stille Veyr, især om der kommer Regn paa (a).

(15)

(a) Svenska Vetenskaps Acad. Handl.

15) Nogle ville sige: Sommeren er saa kort, den begynder sildig, og endes tidlig. Dette har jeg allerede deels besvaret, og derpaa ført til Exempel det, som Hr. Egede og Schiönning sige om Grønland og Norge. Det kan ikke nægtes, at jo de Aar kunde falde ind, da heele Arbeydet var forgieves. De indfalde allevegne i alle Lande; som for Ex. Aar 1709 døde 2000 Mennesker af Hunger i Agenois (a), et Herred Sønden paa i Frankerig, fordi at saadant et Aar faldt ind: Men enhver Fornuftig giør ingen almindelig Slutning af det, som en eller anden Gang kan hænde, men af det, som oftest og venteligst skeer.

Jeg vil nu ikke tale om Sommerens Langvarighed, det er vist, at den i middelmaadige Aaringer giør ikke Kornavlingen umuelig, som sees kunde nu i dette Aar, som kan regnes iblant de koldeste og sildigst begyndte Sommere; thi alle vide, at det Islandske Meel selv mislingede, Græsbanker paa Heederne vare næsten gandske hvide ved

(a) L'ami des hommes.

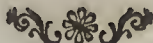
St. Hansdags-Tider, og Folk maatte langt hen paa Foraaret beklage sig over Mangel paa Græsning for deres Heste imellem Bygde-Laverne; og ligevel see vi nu dette Aars moedent Korn, saavel af den Siellandske som den Færøiske Art. Endnu meere: Alle kalde det haardt Foraar hos os, naar der ikke bliver begyndt med at udsprede Giødningen paa Hiemmarkerne først i Junii Maaned; det er at forstaae:/ Frosten er da, som ofteft, borte af Jordsværen, og da sige Agerdyrkningens Mestere (a), at det fleste Slags Korn kan saaes. Men i Skaane selv (b), strax ved Kiøbenhavn, er den almindelige Sæde-Tid de første aatte Dage af Junii Maaned; og at det kan sees, at det er ligesaa langt henimod Norden, som til Syd, da saaer de ogsaa i den Svenske Finmarken paa samme Tid under den 70 Grad (*); og vi adsprede Giødningen paa

(a) Allgem. Landwissenschaft in England. Ström Søndmørs Beskrivelse. Liers Præstegields Beskrivelse. P. Juul gode Bonde.
(b) Linnæi Skånska Resan.
(*) Skalholt ligger ikke længere til Nord end 64 Grad. Thorlac. Differt. de Islandia.

paa vore Hiemmarker sidst i April, og, som ofteſt, om Kaarsmiſſe, eller ſørſt i May Maaned.

I Norge (a) blev førſt ſaaet Byg Aar 1750 den 13de og 18de Junii, og var dog det Aar intet Uaar; og i Finmarken, naar der førſt blev begyndt at ſaae (b) under Grad 70; blev ſaaet midt i Junii Maaned: men, naar mon vi har af ſaa middelmaadig Aar at ſige, at Hiemmemarker ey have kundet blive tyrkede førend ved Sct. Hansdags-Tider? Saaſom nu Sommeren hos os ikke begynder overmaade ſildig, ſaa endes den almindelig ikke førend ſidſt i August, og endog ofte ikke førend god Tid derefter. I den Svenſke Finmarken, (jeg nævner ſærdeles de Lande, ſom ligge længere henimod Nord end vi) blev Aar 1732 ſaaet Byg (c) den 31 May; det blev fuldkommen modent indhøſtet den 28de Julii, (da vi ſædvanlig meye Græs paa vore Hiemmarker) det var 58 Dage. Rug blev ſaaet ſamme Sted Aar og Dag, og blev høſtet

(a) Linnæi Amœnitat. Academ.
(b) Erichſen Islands Opkomſt.
(c) Samling af Røn uti Landthushålningen.

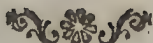

ſtet moedent den 5 Auguſt; det voxede da og blev moedent paa 66 Dage. Fra 1740 til 1749 var Høſte-Tiden der alletider efter den 21 Auguſt, men dog førend Maaneden var til Ende (a). Auguſtus kaldes gemeenlig Høſtens Maaned; thi Indhøſtningen ſkeer i den enten tidlig eller ſildig, efterſom Veyret falder. Monne ikke, ſom ofteſt, er mildt og got Veyr hos os, jeg vil ikke ſige 6 til 7 Uger af Sommeren, en Tid, i hvilken Schiönning ſiger, at Korn voxer i Norge, men endog dobbelt ſaa længe? Gunnar paa Hlidarenda, hans Uheld viſer os, naar Høſtetiden haver været hos vore Forfædre. Det var paa en Tid, at Agrene vare blege, nemlig: Høſtetiden var kommen, og Høe-Slætten var nyelig forbie paa Hiemmemarkerne, ſom Niala melder. Natte-Froſt i Auguſt kommer her hverken før eller ſtærkere end i Sverrig (b); og ligeſaa let var det paa mange Stæder at befordre Kornets Væxt med at vande Ageren, ligeſom det bruges i Guldbrandsdalen i Norge (c). 16)

(a) Linnæi Amænit. Academ.
(b) Svenſka Wetenſk Acad. Handl.
(c) Kopenhagener Magazin.

16) Gud har saa længe hiulpet os foruden Kornavling, saa kan han ogsaa giøre det samme herefter. Han har ikke vildet give os et Kornland at beboe. Lader os være fornøyede med den os bestemte Deel. Gud seer vel for os. Sielden føre Forandringer noget got med sig. Saaledes siger den eenfoldige Gudsfrygtighed; men saaledes brede ogsaa de Lade og Selvkloge ofte Kappen over deres Blusel. Det er langt fra at jeg vil dømme nogen, endnu mindre vil jeg friste nogen til at knurre imod Gud sin Skaber; men ligevel beder jeg, at det maatte blive mig tilladt at fremsætte disse faa Spørsmaale: Hielper Gud os uden Midler, som Fornuften lærer os til at søge vores Livs-Ophold? Hvoraf viide vi det, at vi ikke boe i et Kornland, eller at det er imod Guds Villie, at vi dyrke Jorden for at faae Korn til at voxe? Ere vi i alt andet saa fornøyede, eller maaskee det er den Fornøyelse som ellers kaldes Ladhed, Dovenskab, Dorskhed? I Fald aldrig havde skeet nogen Forandring i Verden, hvorledes mon det da havde gaaet? Eller er det muligt at leve i Verden uden

For-

Forandringer? Lader os blive kloge af de Feyl, som Minorkanerne blive bespottede for, at da man lærte dem at beskiere og indpode Træer, saa de kunde blive smukkere, og bære meere, større og bedre Frugter, saa svarede de (a): at det vilde de ikke giøre; thi ingen vidste bedre end Gud hvorledes et Træe burdte voxe, og derfor skulde han være selvraadig i den Sag.

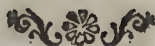
Endskiønt der ere flere Modsigelser, som een eller anden kunde giøre imod Agerdyrkningen her i Island, da husker jeg nu for denne Gang ikke flere, og dette lange og kiedsommelige Register viser ikke andet, end at der er ingen Alvor, hvor der bliver begyndt med mange og ubetydelige Undskyldninger. Der er dog adskilligt, som kunde give got Haab om Agerdyrkningens Muelighed og Fremgang hos os, om man vilde af alle Kræfter legge Vind paa at faae den indført.

Det er af Erfarenheden nokfom beviist, at jo længere man kommer hen imod Østen i Europa, jo koldere og haardere er Veyret, f. Ex. Stockholm og Petersborg ligge begge lige langt

(a) The History of Minorca.

langt hen imod Norden, og dog ere alle Vande i Petersborg bedækkede med Iis, naar alt staaer grønt og blomstrende i Stockholm. Kiøbenhavn og Moscau ligge ogsaa begge lige langt hen imod Norden, dog er sielden Vinterføre i et længer i Kiøbenhavn end syv Dage, i Moscau derimod som oftest fra først i November Maaned til midt i April (a). Ligesaa er ofte stærkere Kulde i Nord-America og Tartariet under 50 Grad, end i Europa under 60 eller 70, og følgelig skulde her i Landet være meget mildere Luft end paa andre Steder, som ligge ligesaa langt hen imod Norden; thi Island ligger ret til Vest i Europa. Irland, som ligger ligesaa langt hen imod Vesten som Island, er bekiendt for sin milde Luft (b), og største Forskiel siges der imellem Norge og Sverrig, som dog kun deeles fra hinanden ved en vidtleftig Field-Strækning. Norge viser hvad den kan bringe tilveye med de mange Træ-Frugter, som Hr. Schiött (c) og Ström (d) opregne. Et-

(a) Memoires de l'Academie des Sciences à Berlin.
(b) Camdeni Britannia.
(c) Dannemarks og Norges oeconomiske Magazin.
(d) Søndmørs Beskrivelse.

Ethvert Lands Plads har desuden noget til sin Fordeel, i Fald det bliver ret brugt, Det som ligger langt hen imod Norden, har lange Sommer-Dage, saa Solens Virkning bliver desto stærkere. Nær ved Søe-Kanten falder stor Kiærne og stort Straae, men op til Fiælds er Straaet mindre men Kornene flere, omendskiønt de ere mindre.

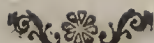
Hvor Sæde-Tiden formedelst Foraars-Kulden er sildig, der er derfor ikke altid sildig Høstetid; thi til Fields tøer Sneen sildigere op, men Sommervarmen er der igien stærkere. Ved Søekanten er Hav-Taage og Hav-Blæst, men der mislinges dog sielden Korn; thi Sneen formilder baade stærk Frost og stærk Varme; og saaledes mager Gud det for Menneskene i de naturlige Ting, at ere der Besværligheder, saa ere der ogsaa Fordeele, hvilket i Særdeleshed bør tiene til Opmuntring, at legge Vind paa Agerdyrkningen, for det Lands Indbyggere, som have alle Arter af Lands-Beskaffenhed, baade ved Søekanten og til Fields.

Men, omendskiønt nu dette Lands Beskaffenhed og Veyrliget var haardt, som jeg

dog

dog ikke fuldkommelig tilstaaer, og strider imod Sal. Hr. Assessor Horrebows giorte Observationer, da kan dog ikke tvivles paa, at det jo blev bedre, naar det blev dyrket. — Hvorledes beskriver ikke Tacitus Tydskland, og Ovidius de Pontiske Lande i deres Tid? Hvad siger Cæsar om Frankerig, og Horatius om Italien selv, naar det lignes ved disse Landes nu værende Tilstand? Var der ikke saadan Tid i Armenien, at reysende Folk maatte binde Bretter paa Hestenes Fødder, ja endog rømme Landet formedelst Kulde, som dog var et af de varme Lande? Dette kommer ikke eeneste deraf, at Ecliptica nærmer sig altid meer og meer til Nordpolen (a); men først og fornemmelig deraf, at disse Lande ere blevne dyrkede, saasom daglig Erfarenhed viser i America, og de Vestindiske Provincer, at, hvor der for 20 eller 30 Aar siden ikke kunde blive bebygt formedelst bestandig Taage og Kulde, og Folk derfor tvivlede paa, at kunde blive til nogen Nytte, uden til at hugge Træer, de ere nu ved Jorddyrkningen blevne til

(a) Euleri Opp. Mathemat.

til de sundeste, mildeste og frugtbareste Lande. Derimod: Judæa, Ægypten og Spanien (a), hvor det beste og frugtbareste Land var, og den sundeste og mildeste Luft, ere formedelst Jorddyrkningens Forsømmelse blevne mindre beboelige, saa at Luft og Jord synes i alt forandret fra sin forrige gode Art og rigelige Velsignelse, hvormed disse Lande underholdte sine gamle lykkelige Indbyggere, der med Arbeydsomhed og Flid søgte deres Livsophold.

Jeg vil intet af dette henføre paa vort Fæderneland, men ikkun erindre, at Folk, endog paa beste Alder, indbilder sig at finde, at Veyrliget er mildere nu end det var i deres Ungdoms-Aar, hvortil Jorddyrkningen vilde dog vel endnu meere giøre.

Det er derfor vor Pligt at begynde, og endskiønt vi for det første ikke kunde udrette meget, da have vi dog den roelige og trøstende Samvittighedens, Guds og gode Mænds Vidnesbyrd, at vi have søgt at efterkomme vor Pligt. Vi maae giøre Forsøg oftere end een

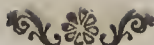
(a) Le Citoyen. L'esprit des loix. Journal étranger.

een Gang, især nu, efterſom vi have et levende Exempel for Øynene, at Tingen er giørlig. Naar det engang haver gaaet got, da er alt lettere ſiden; thi da veed man Omgangen dermed, da har man givet Agt paa de Feyl, ſom maaſkee ere blevne begaaede, da er Kornet blevet vant til Veyrliget, ſaa at det taaler da ſtærkere Kulde; hvilket ſidſtleden Foraar var got at ſee paa det Danſke og Islandſke Kaalſrøe, at det førſte ikke engang kom tilſyne, juſt naar det Islandſke taalte baade ſtærk og langvarig Kulde. Det behøver ogſaa kortere Tid til at blive moedent, naar det er blevet vant til Clima; thi de Linné (a) har forſøgt i Sverrig, at det indenlandſke Tobaks-Frøe haver voxet der en heel Maaned førend det udenlandſke. Var ey dette, hvem vilde da vel troe, at Tobak fra Florida, og Potatos fra Virginien, ſom man i Førſtningen tvivlede paa at kunde voxe nogenſteds i Europa (b), kunde lykkes her hos os; eller at Kommen, ſom endog i Kornlande

 hol-

(a) Svenſka Wetenſk. Acad. Handlingar.
(b) Samling af Røn uti Landthushålningen.

holdes for vanskelig Sæd, skulde være 100 Aar gammel hos os, siden det blev saaet, og at det endog kommer op af sig selv, meer end Folk vil, som dog Erfarenheden alt har lært? (a) Saaledes har Gud nedlagt Kræfter hos Naturen selv, til at belønne Menneskets Lydighed, og at det skulde lidt efter lidt gaae lettere og lettere, i Fald Mennesket ikke legger Haand paa Ploven, for strax at see tilbage, og forkaste alt Haab.

Men saa got som nu Korn og Brød er, saa ere der dog større Fordeele ved, og noget, som er af større Betydenhed. Alle tilstaae, at Avlingen af Hiemme- og Udemarkerne udgiøre den betydeligste Deel af den Islandske Oeconomie; men de kan aldrig vel og fuldkommelig holdes ved Magt, uden Agerdyrkning, nemlig uden Pløyning og Grøfter. Dette ere de beste Midler imod Mose, høye og tette Tuer, slemt og lidet Græs, og eftersom Hiemme- og Udmarker ere paa den Maade tilberedde i Forveyen, saa tiene de vel til

(a) Snorron. Tract. de Agric. Island. Halldorsens Efterretning om Havedyrkningen.

til hvilket som man vil, enten til Græsmark eller Ager. Derfor, hvor en Græsmark i nogen Tid ikke er bleven røgtet, saa kan den med god Dyrkning blive til den beste Ager; og naar den i 3 a 6 Aar er bleven brugt for Ager, saa kan den igien blive til den beste Græsmark. Saaledes burde Korn- og Høe-Avling rekke hinanden Haanden; og paa denne Maade ere mange fremmede Nationer blevne saa rige og mægtige, som de nu ere, og beklage sig nu selv (a), at de have for sildig begyndt; thi meest og best har Agerdyrkningen taget til i de næstforegaaende 100 Aar.

Men, da vi ere de sidste, saa lader os dog ikke anvende den mindste Flid paa at efterkomme vores Pligt. Lader os ikke begynde med alt for vidtløftige Anlæg, et slet Udfald maaskee kunde betage os ald Lyst og Mod til at giøre nye Forsøg. Den Kongelige Resolution af 26 Febr. 1754 befaler, at enhver Bonde paa 40 Hundredes Gaard (*) skal forsøge Agerdyrkning paa et Stykke Land, af

 onge-

(a) Les interêts de France.

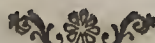
(*) Een af de store.

ongefær 15 Alens Længde, og 12 Alens Bredde, og saa i Proportion af Gaardens Dyrhed. Lad nu dem giøre Forsøg, som have Fornuft og Formue dertil, paa saa liden en Plæt; lad dem giøre det paa en tredie Deel eller en fierde Deel deraf, ja, lad dem forsøge med nogle faae Sæde-Korn: det er dog det ringeste Lydigheds- og Taknemmeligheds-Tegn, som de bør og kan vise den Konge, der beviste Island saa mange og store Velgierninger; Men lad dem da giøre det med Flid og Agtsomhed, thi saa er det bedre, om det aldrig var saa lidt, end at opspade og udlegge store Marker, kaste deri den første Sæd, den beste man kan faae fat paa, og siden slaae Skylden paa Qvæg, Heste, Frost og alt andet, end det som er virkelig Aarsag til, at det mislinger. Vi bør med desto større Lyst og Alvorlighed efterkomme vores Pligt, da vor nu regierende Allernaadigste Konge Selv viser den største Kierlighed og Omhyggelighed for Agerdyrkningens Fremgang. Han haver, foruden det Kongel. Danske Ager-Academie, oprettet med stor Bekostning et Oeconomie-Collegium, og har

givet

givet store Penge-Summer og Privilegier til det Kongelige Danske Landhuusholdnings-Selskab. Lader os vise i denne Post, at vi ere saa gode Kongers værdige Undersaatter; det er nu Landets Indbyggeres Pligt at adlyde, at vaagne op af Søvnen, at sørge for sig selv og sine Efterkommere; og det var ingen Ære for dem, om de nu ikke vilde med begge Hænder imodtage en fremmed Patriotes Tilbud, som selv vil paatage sig at lære dem Veyen til Lyksalighed, og selv endog vil bære den sværeste Byrde. Det skulde være Følesløshed, om vi nu ikke vilde giøre Forsøg, da en værdig Landsmand desuden viser os tydelig; at Sagen er giørlig. Maaskee at disse heldige Omstændigheder intet virke hos os; men det skal være vanskelig at sige, naar vi kan vente dem bedre. Derfor var det best, at gode og kyndige Mænd foreenede deres Kræfter, og hver for sig, forsøgte noget lidet i Agerdyrkningen, og med Raad og Daad var hinanden behielpelige til at faae den efterhaanden indført i Landet.

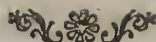
Jeg glemte hvad det var, som jeg agtede at skrive, som var at svække de Modsigelser, nogle giøre imod Agerdyrkningen her i Landet. Der ere de fleste, som tale andre efter, det som de før have hørt; jeg vil derfor til Slutning anføre her en lærd Mands Ord, som ikke levede udi denne Projecters og Nyeheders Alder, men havde den største Erfarenhed og Kyndighed i Landhuusholdningen, om de kanskee, som efter andres Mund holde alting nyt for ugiørligt, vilde ogsaa for denne Gang paa samme Grund troe den, der bedre kiendte Agerdyrkningen end fleste andre; det er Amtmand Juel (a), der saaledes taler: „Vel ere „de fleste bragte udi den Meening, at udi „Wardehuus Amt, og nogle faa og smaae „Fogderier udi Nordlands Amts nordeligste „Part, kan Korn-Sæd ey blive moent; men „jeg tør paa min gode Troe forsikkre, af den „Kyndighed jeg haver om Landet og Jord„dyrkningen, at Bygkorn skal kunde blive „moent (*), om ikke just overalt, saa dog paa „de

(a) P. Juul gode Bonde.
(*) Erfarenheden har efter Authors Død viist, at han forstod hvad han skrev. vid. Nordlands Trompet.

„de fleste Stæder, og blive høstet ind, førend „Slud, Snee og Kuld om Høsten paakommer. „Ligeledes udi Island, sær for Sønden, indtil „paa 66 Grader (*) i det mindste, naar „Ageren er feed, tør, sandig, ey for dyb, „ligger i Ly og Læ for nordlige kolde Vinde, „mod Østen, Sønden og indtil Vesten, vel „soelbar, spades meer, renses for Ukrud. — „De, som ere af anden Meening, foregive, „at Sneen bliver for længe beliggende saa „høyt oppe i Landet, men overveye maaskee „ikke, at naar Skoven afhugges, driver Vinden „Sneen af den slette Plads bort, hen til „Skoven, i dybe Dale, og til Aaer og Vand; „ey heller, at hvor Sneen ligger paa en Ager, „eller paa Muld, smeltes eller tæres den me„get sær bort end Sneen, der ligger paa „Græsmark eller Eng, og atter snarere paa „Eng og Græsmark, end paa Lyng-Heede og „vild Mark; Saa tæres og Sneen hastig „bort, naar Lyng, Sand, Muld-Barr, Avner „og andet saadant, strøes oven paa den, „hvilket de Bønder, som boe i kolde Egne til

 „Fields,

(*) Nemlig heele Island.

„Fields, vide at betiene sig af, for hvilke det „ikke er vanskeligt at pløye og saae, endskiønt „at Sneen, et Bøssesklud fra Ageren, ligger „i Skoven en heel eller halv Favn høy.

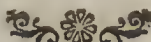
„Den Snee, eller Slud, som stundum „kan falde ned i Mængde, efterat Ageren er „saaet, befordrer meget Sædens Fremvext, og „om end imod Høsten kan falde Snee, kort „førend Kornet bliver afmeyet, gaaer den dog „strax bort igien, og bliver derefter got Veyr „i nogen Tid. — Det er af Historier eller „Krøniker beviist, at udi Ferrøe blev ey saaet „Korn i nogle Hundrede Aar; ja, at for to „Hundrede Aar saaede ikkun nogle faa Bøn- „der Korn paa Suder-Øen; men siden er „dog ved Prøver befunden, at Korn voxer „paa alle de Færrøeiske Øer, og nu omstunder „overflødig. Ligeledes blev ingen Korn-Sæd „brugt udi Nordlands-Amt i mange Hundrede „Aar; dog voxer der nu got Korn, fast alle „Slags, især dybt inde i Fiordene, naar „Ageren med nogenledes Flid bliver dyrket.

„Hvad Island angaaer, da kan de der „befindende mange Ager-Reene noksom bevid-

„ne,

„ne, at der i gamle Tider haver længe været
„ Korn-Sæd; derforuden haver Hr. Professor
„ og Assessor Arnas Magnussen viist mig en
„ Islandsk Historie-Bog, hvorudi findes skre-
„ vet, at paa den Gaard Røghoele paa
„ Røgenæs, slog Kornet aldrig feyl. —
„ Videre har jeg seet, adskillige Fiorde udi
„ Nordlands-Amt, hvor Rug og andet Korn
„ voxer, og have havt Snee liggende heele
„ Sommeren paa maadelig høye Fielde, ikkun
„ et Kanon-Skud, og vel kortere, fra Bønder-
„ Gaardene; men af alle Fiorde, hvor Korn
„ rigelig voxer, fortiener Asta-Fiorden, som
„ den nordeligste Fiord, særlig her at erindres,
„ saasom den er beliggende paa 68 og en halv
„ Grad: I hvilken Fiord for 200 Aar siden
„ ikke det ringeste haver været saaet, og for
„ mindre end 100 Aar gandske lidet. Og
„ ligger saa denne Fiord to Grader nordligere
„ end Island for Norden, Item nordligere
„ end Grønland. „ Dette ere Amtmand
Juels Tanker og Ord. Jeg kan ikke sige, at
jeg har forgieves anført dem, eller det andet,
som jeg selv haver herom sammenskrevet, om

nogen

nogen derved fattede bedre Tanker om Agerdyrkningens Mulighed i Island, og blev opmuntret til at vise dem i Gierningen.

Skal min Lydighed være fuldkommen, er der endnu tilbage, at fornøye Deres Begiering i at erindre det, som særdeles bør iagttages, i Henseende til den Sæd, som jeg for kort siden skikkede Dem, nemlig: Rug, Byg, Havre, Erter og Vikker; men i Forveyen vil jeg kortelig erindre det, som over Hovedet behøver at gives Agt paa ved ald Agerdyrkning; men dog formoder jeg, at man fra en Kaal-Have slutter sig det til, som alle deraf kan vide, som f. Ex. at Ageren bør være tør, saa at Kulden ey skal giøre den Skade, være got smulret og opspadet, ligge i Lye for nordlige Vinde, men vel mod Solen, indhegnet baade til at afværge Kulde og Kreaturernes Overløb, o. s. v. Det var at ønske, at Ageren blev saa omhyggelig røgtet som Kaal-Haven sædvanlig, særdeles hvor Jordbunden er lav og sumpig, at forhøye Ageren med at føre Muld paa den, eller grave dybe Grøfter rundt om den, at Vandet kunde rinde bort, hvilket Erfarenheden vil vise, at er Umagen værdt.

Grun-

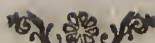
Grunden til Agerdyrkningen er at kiende Jordarterne; ellers har den ingen Art, og kommer an paa en blot Slumpe-Lykke. Men derom kunde skrives mange og store Bøger; thi der findes neppe den Jord, som ikke er blandet med flere Slags Materier (a). Man dømmer da efter det, som tydeligst viser sig, og kalder det Sand-Jord, hvoraf den meste Deel er Sand, endskiønt der tillige er Muld og Leer, eller begge Deele.

Jordarterne ere over Hovedet tre Slags, nemlig: **Sand, Muld og Leer.** Hver for sig har sin særskilte Natur og Kiendetegn.

Sand-Jord (b) er haard at føle imellem Fingrene, klæber ey sammen, og forandres ey eller opløses i Vand. Den tager vel imod Vædske, men bliver snart tør igien. I Sand-Jord kan tidlig saaes, thi den er ey underkastet saa megen Skade af Kulde som af Var-

(a) Vallerii Mineralriket.

(b) Vallerii Mineralriket. Allgemeine Landwissenschaft in England. Lüders von Erdarten. Zinchens oeconomisches Lexicon. Liers Præstegields Beskrivelse. Brauner om Ager og Eng. Cronstedt Mineralogie. Kirkerup om Agerdyrkning. Rothof Hushålls Magazin.

Varme. Den er løs, og behøver derfor lidt at pleyes; alt hvad der bliver saaet i den, voxer hastig; grov Sand er gierne frugtbarere end den fiine. Heede-Jord er ikke andet end fiin Sand, som seer ud ligesom Muld, men kiendes derpaa, at den ikke hovner eller opløses i Vand; Den er ufrugtbar. Rød Sand er sielden frugtbar, maaskee fordi at den er blandet med Okker; men ald Slags Mineralisk Jord (ochra) er ufrugtbar.

Muld-Jord (a) er den feedeste; den opløses og hovner i Vand, kan lettelig smulres imellem Fingrene, og brænder i Ilden. Endskiønt den bliver tørret imod Solen, bliver den ey meget hvid; Den er meer vedklæbende end Sand-Jord, men bestaaer ikke af saa haarde Klumpe som Leer-Jord, sætter ikke heller saa haard Skorpe efter stærk Regn og hastig paakommende Soelskin. Den beholder længer Vædsken ved sig end Sand-Jord, og korter end Leer-Jord. Det verste er, at den driver Væxterne meer i Straae end Kierne, og maae derfor ikke giødes til Korn-

avling;

(a) Autth. citt.

avling; den beholder ogsaa Vand i sig, og er derfor skadelig i koldt Veyr. Hiemmemarken, især rundt om Gaardene selv, er ved langvarig Giødning mestendeels bleven til Muld-Jord. Morads, og Sump-Jord hører tildeels hertil; den er fuld af suur Vædske, som kan forbedres med at blande den med Sand, Aske, Mergel, eller noget deslige, som haver meget alcalisk ved sig.

Leer-Jord (a) er den tredie Jordart, som er i alle Maader forskiellig fra Sand-Jord. Den er sey og haard for Ploven, feed og meer vedklæbende end andre Jordarter. Den bliver meget blød i Vand, men hovner ikke meget op; og naar den er blød, kan den som en Dey bringes i alle Slags Former, som holde sig og blive haarde, naar Leeren er bleven tør. Leer-Jord er seen til at tage imod Vædske, men beholder den længe ved sig; den bliver meget haard, naar den bliver tør, og giort heed ved Ilden, da bliver den ogsaa meer hvidagtid. Skorpen sprekker ved Tørhed, men holder længe Fugtigheden ved sig neden

(a) Autth. iid.

neden under. Efterdi den er saa sey, maae den vel pløyes eller smulres, hvilket fordrer mindst Umage, naar Skorpen først begynder at sprække. Denne Jordart giver den beste Kierne, og slaaer sielden feyl uden ved for megen Regn og paakommende Kulde, som paa den Maade kan giøre Skade.

Naar Agerdyrkeren først kiender sin Jord, maae han siden vide, til hvilket Sædeslag hver Art for sig er tienligst, og hvorledes han kan forbedre den Jordart, som han har.

Muld-Jord er tienlig for alle Væxter, som have store Blade, f. E. Kaal, Salat; og s. v. thi den har den meste Nærings-Saft ved sig.

Sand-Jord er den beste for de Væxter, som skyde Rødder; f. E. Potatos, gule og hvide Roer, og m. thi den er løs og varm, saa at Rødderne kan slaae sig ud; og Leer-Jord for ald kierneful̄d Sæd. Dog er ald Slags veltillavet Jord frugtbar (a) hvad Sæd

der

(a) Allgemeine Landwissenschaft in England. Küllbel de fertilit. terræ.

der saa bliver saaet i den; og ingen Jord er saa, at den ey kan forbedres, og ingen Giødsel, (a) at den kan ey tiene til nogen Forbedring, naar den bliver ret brugt.

Jorden forbedres paa mange Maader; De fornemste ere følgende: 1) Vaad og lav Ager forbedres med dybe Grøfter, saa mange som behøves, baade tvers og langs; Ageren skal forhøyes med den Jord, som bliver optagen af Grøfterne, og altid maae der sees til, at Vandet kan have sin frie Fart fra Ageren. Hvis dette, som den allernødvendigste Forbedring i Henseende til Ageren, bliver forsømt, kan alt andet ikke nytte. 2) Maae en Ager forbedres med Pløyning, eller, hvilket bedre er, med at spade Mulden op og smulre den. Dette er bedre end nogen Giødning, og bør, hvor der er Leer-Bund, eller naar et Stykke Jord bliver først optaget til Agerland, først at skee om Efterhøsten, og siden igien om Foraaret. Naar Mulden bliver vel smulret, giver den Sæde-Kornet (b) ald sin Nærings-Kraft, Rod-

(a) Abhandl. der Naturforsch. Gesellschaft in Zürch.
(b) Allgemeine Landwissenschaft in England.

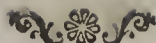

Rødderne Plads og Leylighed til at trække til. sig den Kraft, som Luften giver, Jorden bliver desto frugtbarere, Ukrudet formindskes, Kornet voxer desto snarer og bliver moedent, og Høstetiden lønner tilsidst rigelig Umagen.

3) Med Jordblanding, hvilken ogsaa er meget nyttig; thi hvad den ene Jordart har skadelig hos sig, har derimod en anden ikke. Derfor var det, f. Ex. at Ægypterne førte Sand paa deres Agre, efterat Nilstrømmen havde brudt løs paa dem, og efterladt sig en Mængde Leer.

Giødsel er en Art af denne Jordblanding, hvormed mavre og haarde Agre blive forbedrede. Giødsel (Møg) giør to Slags Nytte, enten tiener den til at feede eller opløse Ageren: Muld er feed, og Sand er løs nok, derfor er det især Leer-Jord, som har Nytte af Giødning. Men, eftersom Møg, naar for meget bliver brugt deraf, giver Straae men ingen Kierne, og ubrændt Giødning foraarsager meget Ukrud: saa have de store Agerdyrknings-Mestere, Tull og Du-Hamel, (a) paastaaet, at en Ager ikke burde giødes, men

(a) Traité de l' agriculture.

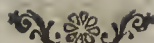
men i dets Sted ofte pløyes; Hvoraf sees, at Giødning bør bruges enten varsom, eller ogsaa slet ikke paa en sey og seed Ager.

Jeg vil ikke tale meer om disse eller andre Forbedringer, men kortelig erindre Sædens Udkastelse, og det, som dertil hører; og er da Sæden selv det første. Mange have givet Raad og Regler, hvorfra vi skulde forskaffe os Sæde-Korn, hvilke vist nok ere gode men ikke altid lette at efterleve. Nogle vil saae det fra Færøe, andre fra Finmarken; nogle fra Guldbrandsdalen i Norge, nogle fra Søndmør, og nogle endogsaa fra Island (a). Fra Island? Ja, det Korn, som voxer i Skaftefields-Syssel bürdte forplantes paa flere Steder i Landet, og ved Røgten blive til Havre, Byg eller Rug. Lad dette ikke komme Dem saa fremmet for: De største lærde Mænd og heele Academier ere endnu af 10 slags Meeninger (b), om ikke voxe Havre,

 hvor

(a) Oeconomiske Journal. Pühl Descript. Guldbrandsdal. Ströms Søndmørs Beskrivelse. Snorron. de Agric. Islond.

(b) Oeconomisch-Physicalische Abhandl. Svenska Wetenskaps Acad. Handlingar. Comm. Ac. Petropolit.

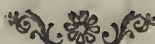
hvor der bliver saaet Rug, og vexelviis; Hvorfor kunde da Sandhavre ikke blive til Rug? Jeg tør i saa Fald intet sige, men min enfoldige Bekiendelse er denne: at hvad man saaer, det høster man; og ligesom Ørne fødes af Ørne, saa har og hvert Græs sin Art og beholder samme: Men Meel-Stangen, som her kaldes saa, og der siges, er den samme, som Korn voxer paa i Skaftefells-Syssel, er ikke andet end Elymus arenarius (a) eller Sandhavre, som best voxe i Flyve-Sand, som jeg selv har erfaret. Hvis man vilde giøre Forsøg med dem, ikke som Korn, men plante dem paa Svensk eller Hollandsk Maade (b), saa var det meget got ved Seekanten, eller hvor store Sand-Strækninger ere; de forbedre Landet, give Korn, og Roden er efter Ridderens de Linné (c) Vidnesbyrd, bleven i Sverrig brugt til Spise. Men jeg kommer igien til de foreskrevne Regler, angaaende Sæde-Kornets Stamme-Jord. De ere vel gode nok, hvor de magelig kan efterleves, men ikke

(a) Linnæi Skånska Resan.
(b) Hannöverische nützliche Samlungen.
(c) Gottländska Resan.

ikke saa nødvendige, at man behøver at tvivle om Agerdyrkningens Fremgang, endskiønt dem ikke kan til Punkt og Prikke blive efterlevet. Det kommer ikke heller aldeles an paa at saae Sæde-Korn fra nordlig beliggende Stæder, for at det desto snarere skal voxe og blive moedent; thi det Engelske Hot-Spurs (a) eller tidlig voxne Byg behøver ey meer end 9 Ugers Tid at voxe; og de Norske saae ingensteds bedre Sæde-Havre end fra Polen (b).

Der ere adskillige Meeninger om, enten det er bedre at bløde Kornet, førend det bliver saaet, eller ikke (c). Jeg vil allene anføre det, som de, der rose samme, have til sit Forsvar; nemlig, at det bidrager til Sædens tidlige Vext, og er derfor nødvendig, især naar Sædetiden var sildig, at det giver mange og store Rødder, at det bliver derved beqvemt til at skyde mange Straae, og at det er nimodsigelig got i feed Jord.

(a) Allgemeine Landwissenschaft in England.
(b) Dannemarks og Norges Oeconomiske Magazin.
(c) Böye erfarna Hushållare.

Om Sæde-Tiden give de fornemste Agerdyrkere adskillige Kiendemærker (a): f. Ex. naar Mulden klæber lidt ved Redskaberne eller Haanden, naar Løvet begynder at springe paa Birke-Træer (b), og s. v.; men det sikkerste Merke om Sæde-Tiden er, naar den slimagtige Vinterkulde ikke er længer i Jorden (c), men dog ligevel de Vædsker, som befordre Sædens Frugtbarhed. Denne Regel er meest at agte i Henseende til Byg, thi Havre kan saaes før, og Foraars-Rug saa tidlig man vil, naar Jorden er sandagtig og ligger i Lye. Ja, paa Søndmør (d) bliver Sneen oventil bestrøet med Avner, Sand og deslige, at den desto før kan tøe op, og Jorden blive pløyet; og i Sverrig er bleven forsøgt at saae oven paa Sneen (e) noget efter Jule-Tider, som ogsaa lykkedes.

En sandagtig og høy Ager kan besaaes før end en leeragtig og sumpig.

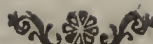
Hvad

(a) Liers Præstegields Beskrivelse.
(b) Linnæi Amœnit. Acad.
(c) Lüders Nachricht an die Hufeuer.
(d) Ström Søndmørs Beskrivelse.
(e) Svenska Wetenskaps Acad. Handlingar.

Hvad Maaden angaaer, at udkaste Sæden (a), da kan saaes før og dybere end sædvanlig, naar Foraars-Veyret falder tørt. Fremmet Frøe, gammelt, og det som har voxet i seed Jord, skal saaes vidtløftig. Jo seedere Jorden er, jo mindre tet skal saaes, ellers faaer Straaet ikke Kræfter til at modstaae Vinden, og maae derfor nedslaaes. Gamle Bønder i Norge (b) have det Mundhæld, at 7 Korn bør saaes i en Mands, men 5 i en Hestes Fodspor, hvilket Hr. Ström siger dog er for tet; men Mag. Schiött (c) vil at endog 3 Tommer skal være imellem hvert Korn, naar der første Gang bliver giort Forsøg med noget slags Frøe. Den nye Engelske og Franske Agerdyrknings-Maade er at saae 10 Gange vidtløftigere (d) end tilforne sædvanlig skeede, eller endnu utettere, f. Ex. at saae Erter i 2 Rade en Fod fra hinanden, men 4

D 4 Fod

(a) Autth. citt.
(b) Ström Søndmørs Beskrivelse.
(c) Dannemarks og Norges Oeconomiske Magazin.
(d) Allgem. Landwissenschaft in England. Traité de l'Agricult. par Mr. Du-Hamel.

Fod ud af paa hver Side. Den store verdsligvise Wolf (a) har sert den Maade ind at saae dybt, det afværger Skade af Frost, og forøger Straaerne, i Fald der ikke er bleven saaet saa dybt, at der intet kan komme op, eller og Solens og Nat-Dugens Virkninger kan trænge ind til Roden. Hverken er got at saae i stærk Blæst eller Plads-Regn (b); men best var, om Leyligheden tillod det, at smulre Jorden om Eftermiddagen, og saae imod Aftenen strax derpaa, at baade Ageren og Sæden kunde komme til at ligge under Nat-Duggen, men nedharve Kornet Morgenen derpaa med en Rive, eller paa en anden Maade at bestroe den besaaede Ager med Muld. I Fald Plads-Regn kom paa den nyelig udkastede Sæd, og siden Tørke, saa er det tienlig for Kornet, især Havre og Byg, at smulre med en Rive den Skorpe som har sat sig paa Ageren, en Uges Tid efter Sædens Udkastelse. Det kan og giøres nødigt, naar der er bleven saaet dybt, og det varer længe inden Kornet udspiirer.

Kort

(a) Von Vermehrung des Getraydes.
(b) Lüders Anleitung für Leute auf der Heide.

Kort førend Kornet er bleven moedent (a), begynder det at blive løst i Axet; men bliver fast igien efter 3 à 4 Dage, og da er den beste Høste-Tid. Men der kan være de Omstændigheder, at det ey kan beroe saa længe, og kan man ligevel meye Kornet, men lade det heller i Knipper staae ude paa Marken nogen Tid for at komme sig. Naar Toppen paa Axet er ikke længer grøn, men Kornet er blevet gult, og begynder at blive haardt inden i Axet, eller ogsaa det falder ud for Næglen, og Straaet næst neden for Axet er blevet haardt, saa er Høste-Tiden. Naar det hænder sig at man ikke har Leylighed til at bie efter noget af alt dette, kan man ligevel have Nytte af Kornet, med at tørre det ved Ild, ligesom de i Skaftefield-Syssel giøre ved det Islandske Meel, og hvortil de Svenske bygge særdeeles Huuse (b); Eller med at male Axet heelt og holden tillige med det øvrige af Straaet selv, ligesom Dale-Karlene i Sverrig giøre (c).

(a) Svenska Wetenskaps Acad. Handlingar.
(b) Böye erfarna Svenska Hushållaren.
(c) Rothof Hushålls Magazin.

Jeg vil intet videre skrive om Kornets Indbiærgning; thi den bestaaer deri at det bliver vel tørret førend det bliver bragt i Laden, og varsom medhandlet, at Kornene ikke falde udaf Axet; ikke heller om dets Forvaring, som best kan skee med at Kornet og Avnerne blive tilsammen; ikke heller om dets Tærskning, som bedre lader sig vise end beskrive; hvorfor jeg vil til Slutning kortelig erindre de Dem tilskikkede Sæde-Arter:

Rug (a) taaler best Kulde, men uden Fugtighed, og bliver derfor af de Svenske holdt for at være den beqvemmeste Kornart for de kolde Lande, i hvilken Post Sal. Baron Hastfer har været eenig med sine Landsmænd (b) for saavidt som Island angaaer. Naar Frøet er blaae-graat af Couleur, tungt og haardt at føle, er det got. Det behøver længere Tid til at blive moedent end Byg eller

Havre,

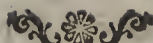
(a) Zinchens oeconomisches Lexicon. Allgemeine Landwissenschaft in England. Brauner om Ager og Eng. Liers Præstegields Beskrivelse. Rothof Hushålls Magazin. Lüders Anleitung für Leute auf der Heide. Böye erfarna Svenska Hushållaren.

(b) Erichsen om Islands Opkomst.

Havre, og de underste Korn i Axet bliver før modne end de øverste, saa de første falde ofte bort til Spilde. Rug voxer best i feed Sand-Jord: den er to Slags; Vinter-Rug, som bliver saaet sidst i August eller først i September, og Foraars-Rug, som bliver saaet saa tidlig, som muelig, om Foraaret. I Fald Vinter-Rugen er om Foraaret, naar Sneen teer op, bleven for høy, kan man lade Faar gaae paa Ageren, i Fald den ikke er saa vaad at den trædes til Skade, eller meye Toppen, ellers bliver Straaet høyt og Axet lidet; Rug maae got terres, førend det bliver henlagt til at giemmes. Ligesom de Svenske rose Rug, saa holde ogsaa de Norske den for en vanskelig Sæde-Art hos sig.

Byg (a) er det som behøver den korteste Tid til at blive modent, og bliver derfor anseet for den beqvemmeste i de Nordlige Lande. Dals siger at i Senien, nordest i Norge, under 69½ Grad, bliver saaet Byg og Rug paa alle Stæder, dog mislinger Rugen undertiden, men Sommeren er for kort til at

(a) Autth. iid.

at Havre kan voxe. Byg bliver saaet paa Tromsøen endnu længere hen imod Norden, og Debes siger, at paa Færøerne er den det beste og visseste Sæde-Korn, og giver 20 à 30 fold Frugt, og voxer der best efterat Natten begynder at blive lang. Det var og det Korn som her i Landet kunde længst holdes ved lige, i Fald ellers andet Korn endda er blevet saaet her. Sæde-Byg skal være kort og tyk, og Kornene grove og tunge. Det skal saaes noget dybt i seed, tør og i sær leeragtig Ager. Ny Giødning maae aldeeles ikke føres paa en Byg-Ager. Best er, ikke at høste Byg førend den holder op at knarke, hvilket man hører at den giør om Sommeren, naar den er fuldvoxen, og i varmt Veyr.

Havre (a) taale beder Fugtighed og Kulde end Byg; de saaes noget tettere og behøve ikke saa god Jord som Byg. De ere beqvemmeste for en nye Ager, og ere i Almindelighed blevne brugte der, hvor Agerdyrkningen endnu ikke er bleven sat i Stand.

Er-

(a) Auth. citt.

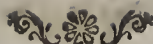
Erter (a) blive saaede i feed Leer-Jord $\frac{8}{9}$ utettere end Rug, eller i det høyeste en Pot paa 120 Qvadrat-Alens Land. De blive sildig modne, men kan meyes grønne; thi de tørres og blive gule i Knipperne. De trives hverken i Heede- eller i Sand-Jord.

Vikker (b) skal saaes i høy og sandagtig Jord, men mindst i feed, sumpig eller sey Leer-Jord. De feede og rense Ageren, og voxe best i fugtige Aaringer. Høste-Tiden er, naar Straaet begynder at blive brunt.

Til Slutning maae jeg med ald Føye bede om Forladelse for dette Brev; det er for langt og dog ikke opbyggeligt nok for Dem, som haver begiert det af mig, og for kort og ubeqvemt for andre som maaskee kunde see det, og jeg iſær havde i Sigte for at opmuntre til at lade gamle og indgroede Fordomme fare om haardere Clima i Island end at Kornet kunde taale det.

Brevet

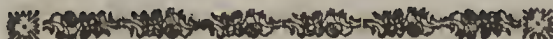
(a) & (b) Auth. citt.

Brevet er da i Sandhed en Vanskabning, som gaaer Feyl af den rette Vey, og skikker sig ikke til nogen Hensigt; dog bliver det derved, at jeg skikker det til Dem saaledes som det er: Jeg beder at De vil forbedre og rette det, og bruge det deraf, som bruges kan.

Det

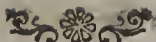
sidste Brev

af 14 May 1772.

til

B. Johnsen.

Gandske vist, Høystærede! er det Deres Iver for at tiene det Almindelige; og Deres Venskab for mig, som ikke tillade Dem at ansee mit Brev af 23 October 1769. til Hr. Th*** med rette Øyne. Brevet er langt fra ikke saaledes som jeg vilde ønske, om det skulde bringes for Lyset. Ofte har jeg sagt Dem dette, ofte har De igien anmodet mig om at omstøbe, at forbedre, at rette det; men i mine nærværende Omstændigheder er det mig umueligt, ja endog selv at besørge en Oversættelse deraf; i hvilket alt De selv maae endog give

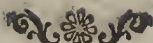
give mig Bifald, naar De betragter Sagen nøyere. Desuden da jeg skrev dette Brev, kunde det den Gang have hast sin Nytte, men nu synes Agerdyrkningens Mulighed udi vores Fæderneland at have faaet en anden Udsigt, da vi baade have Begyndelse til et Agerdyrknings Selskab, og en Underviisning om Agerdyrkningen; og det som er det fornemste, Deres egne anstilte Prøver, som have faaet et ønskeligt Udfald. Dersom De altsaa lader bemeldte Brev trykke, maatte det følge med Deres egne Erfaringer; thi saa gaaer der Syn for Sagn; og, om det saa synes, kunde følgende Anmærkninger lægges dertil:

1) Nogle have ikke villet antage det for Beviis i denne Sag, at de gamle Kirkestole udi Island tillegge Kirkerne saa eller saa meget Korn, eftersom de ansee det for blot Inventarium; men den ældste af dem alle, som angaaer Reykholt, og ansees for at være skreven af Snorre Sturlesen selv, legger udtrykkelig til, at Kornet skal være nedlagt, eller nedpløyet.

2) Endskiønt man aldeles kan bifalde Sal. Syſſelmand Snorreſen, at efter den ſtore Peſt 1402 er Agerdyrkningen kommen af Brug udi Island, ſaa findes dog Spor til, at den ikke den Gang er gandſke ophørt. Thi ved Reformations-Tiden, kort efter Aar 1500, findes ſkreven, at Biſkop Martini Fader har til alle Heytideligheder brugt nyt hiemmeavlet Korn.

3) Nogle holde for, at de Gamles Sæd har kuns været Sandhavre, ſaaledes ſom de nu bruges i Skaftefields-Syſſel, og males til Meel. Jeg vil ikke tale om, at de Gamle pløyede, at der tales om Agre der, hvor hverken Sandhavre nu findes, eller Sand-Havrenes naturlige Jord, og at man endnu i gandſke forſkiellig Jord ſeer Fuurene; men heele Indvendingen falder bort, naar man veed, at Sandhavre kaldes udi Island, *Melr*, nu ſaavel ſom tilforn. *Nials*-Saga Cap. 153.

4) Der kunde endnu anføres adſkillige Exempler af ſildig Saaen og Høſten, ſom f. Ex. I Fior var man endnu paa ſine Stæder

her i Sielland ikke færdig med at fødelegge Jorden, førend henimod St. Hans-Dag; og efter medium Octobr. saae man her paa Markerne endnu Sæd, baade flak og i Stakke. Deslige Exempler afgiøre ikke Sagen; men naar man veed, at Korn er blevet moedent i Island; at det er kommet op af Jorden i den stærkeste Kuld; at den udi Island avlede Sæd kom tidligere op end den beste fremmede; at den Islandske endog gav niefold og bedre Korn, end den, som opvoxte af fremmed, da dog denne var moeden, og brugt til Sæd; at den Islandske skiød sig saa stærk ud i Islandsk Jord, uden Giødning, at af et Sæde-Korn udspirede 7 til 11 Straae gemeenlig, og da man tællede Kiernene efter i nogle af dem uden Valg, fandtes i ethvert fra 38 til 66; at der voxede en hvide Roe paa 5½ Pd. Vægt i (S.T.) Hr. Stiftamtmand Thodals Have paa Bessested, og at alt dette skeede udi Aaret 1770, et Aar, som formedelst langvarig Foraars-Kulde og Tørhed, og den ubelejligste paafølgende fordervelige Regn ikke kan mindes saadan en udi Island selv: alt dette

er

er Dem selv deels bekiendt, deels kan jeg af egen Erfarenhed vidne det. Naar man har saadanne virkelige Prøver, kan man ikke længer tvivle, jeg legger til, naar man igientager samme Prøver; og da de første have havt saa ønskeligt et Udfald, saa er det en Opmuntring til at blive ved, hvorpaa aldeles ikke kan tvivles, at De jo vil giøre, og hvortil jeg ønsker Dem ligesaa lykkeligt et Udfald, som Deres Iver og Flid er stor for at tiene Fædernelandet.

